

Små och stora förändringar i den senaste upplagan av *Retskrivningsordbogen* Anmälan av *Retskrivningsordbogen*, 5. udg.

PÄR NILSSON

INLEDNING

I *Lov om dansk retskrivning* (1997) görs klart att dansk rettskrivning fastläggs av Dansk Sprognævn och offentliggörs i den officiella rettskrivningsordbok som just Sprognævnet ger ut (§ 1). Där konstateras vidare vilka som är förpliktade att följa den officiella rettskrivning som ordboken påbjuder, nämligen:

alle dele af den offentlige forvaltning, af Folketinget og myndigheder med tilknytning til Folketinget samt af domstolene. Det samme gælder ikkeoffentlige uddannelsesinstitutioner, som modtager dækning af driftsomkostningerne på halvdelen eller mere, og private og selvejende skoler, hvor børn opfylder undervisningspligten. (§ 2)

Att en ny upplaga av ordboken nu har publicerats berör alltså väldigt många personer i Danmark och är att betraktas som stor händelse.

Ordboken består av en ordboksdel och en del med tematiskt uppställda rettskrivningsregler, och har sedan 1986 kommit i en ny upplaga ungefär vart tionde år. Under 2024 publicerades den senaste, femte upplagan (eller *udgave*, som den falska vännen skrivs på danska), 12 år efter den senaste. I den här artikeln uppmärksammas denna nya upplaga av ordboken och några av de nyheter och förändringar som har införts i den studeras närmare.

Fokus riktas i första hand mot ordboksdelen, men också rättskrivningsreglerna har studerats. Artikeln är disponerad på följande vis. Först presenteras och jämförs ordbokens tryckta och digitala versioner. Därefter behandlas nyheter, först i ordboken och därefter bland rättskrivningsreglerna. Artikeln avslutas med några sammanfattande kommentarer.

TRYCKT OCH DIGITAL VERSION

Liksom de senaste upplagorna av *Retskrivningsordbogen* (i det följande förkortat RO) föreligger den senaste både i en digital version och i tryck. Detta är värt att uppmärksamma inte minst eftersom rättskrivningsordböcker är en av relativt få lexikografiska genrer som fortfarande publiceras i tryckt form medan utvecklingen i övrigt allt mer går mot endast digital publicering (jfr t.ex. den tyska motsvarigheten Duden, vars senaste upplaga också publicerades i tryckt form under 2024, och svenska SAOL som beräknas finnas i bokhandlarna 2026).

Den tryckta boken känns troligen igen av de flesta trogna läsare på de gröna pärnarna (den här gången även med inslag av blått). Den gröna färgen är för övrigt en hommage till ordbokens föregångare *Retskrivningsordbog* från 1955 som utarbetades av Jørgen Glahder med Retskrivningsvejledning av Erik Oxenvad och som är allmänt känd just som ”Den Grønne” (jfr Galberg Jacobsen 1986).

Med sina 1 177 sidor kan den utan tvekan sorteras in i kategorin tegelstenar, men trots sitt väldigt omfattande innehåll får den beskrivas som lättmanövrerad, med tunna, lättbläddrade blad och svarta registermarkeringar längs bokens mage. Av innehållet utgörs ungefär 90 % av ordboksdelen (sidorna 25–1014). Resterande del är ägnade åt rättskrivningsregler (s. 1015–1177).

Att RO publiceras i dubbla kanaler, i både tryckt och digital form, är som sagt inte nytt för den femte upplagan, men en nyhet är att den digitala versionen nu inte bara utgör en digitaliserad avbild av den tryckta boken, utan istället ett självständigt digitalt verktyg. Den är nu snarast att betrakta som huvudmediet – det är ett levande verktyg som kommer att uppdateras löpande med nya delversioner och årliga uppdateringar och tillägg av nya ord. Under de närmaste åren, innan upplaga 6 publiceras, kan ordboksanvändarna se fram emot version 5.1, 5.2 osv. i digitalt format. Sprognævnet skriver självt på sin hemsida att RO från och med

upplaga 5 är ”primært en digital udgivelse, sekundært en trykt udgivelse” och vidare att den ”digitale udgave vil dermed være den til enhver tid gældende udgave af Retskrivningsordbogen” (efter Rix Johannsen 2025).

Vill man hålla sig ajour är det alltså fortsättningsvis den digitala versionen som gäller. Troligen är det också dit den övervägande majoriteten av användarna primärt vänder sig, så utvecklingen får betraktas som naturlig – och får man gissa lever den tryckta ordboken nu på lånad tid (jfr dock resonemanget sist i denna artikel). Mot bakgrund av detta tar beskrivningen och diskussionen i det följande sin grund först och främst i den digitala versionen av ordboken om inget annat anges.

I denna digitala version erbjuds förstås automatiserade sökmöjligheter som inte ges i pappersordboken. Förutom att söka på uppslagsord finns möjligheten att göra så kallade trunkerade sökningar med jokertecken (*, ?, #, \$ och &) för att komma åt ord som innehåller icke-preciserade teckensträngar. Det går även att utföra sökningar ordklassvis eller bland böjningsformer och sammansättningar. Det sistnämnda innebär att det numera enklare går att hitta sådana sammansättningar som är placerade under förledens uppslagsord, och inte på alfabetisk plats (som exempelvis sammansättningen *vindförhold* som presenteras hos 1. *vind* och inte på sin alfabetiska plats i lemmalistan mellan *vindfloj* och *vindfælde*; jfr Tarps 2013 kritik av den fjärde upplagan av RO, och redaktionens svar hos Heidemann Andersen, Nørby Jensen & Ågerup Jervelund 2014). Även rättskrivningsreglerna är sökbara, både via rubrikerna till respektive paragraf och genom fritextfunktion, vilket innebär att sökningar på nyckelord som t.ex. *accenttegn* eller *firmanavn* kan hjälpa användaren att hitta lämplig information.

En skillnad mellan ordbokens båda versioner är att oregelbundna former gjorts till egna uppslagsord i pappersordboken för att lättare påträffas (således utgör exempelvis pluralformen *børn* och preteritumformen *sprang* egna uppslagsord i den tryckta, men inte i den digitala versionen av ordboken), vilket gör att det totala antalet lemman i de båda versionerna (redan före kommande tillägg och uppdateringar) skiljer sig åt något. Den tryckta versionen innehåller ca 67 500 uppslagsord mot den digitala versionens ca 66 000.

Den digitala ordboken finns gratis tillgänglig på sidan ro.dsn.dk. Där finns också en stor mängd av relaterad kringinformation i form av väg-

ledning till innehållet, översikt över ändringar, motiv till lemmaurval och listor över de senaste nya ord som lagts till. Dock verkar det förord som inleder den tryckta versionen saknas (se vidare nedan).

ORDBOKSDELEN

I det följande granskas innehållet i det som alltså upptar huvuddelen av innehållet i RO, ordboksdelen. Först riktas blicken mot lemmaurvalet (3.1), och därefter uppmärksammas nyheter och förändringar som har med metaspråk, den lexikografiska strukturen och funktionalitet att göra (3.2).

Uppslagsorden

I RO:s femte upplaga har ”flere tusind nye opslagsord” lagts till enligt den tryckta versionens förord, vilket i praktiken troligen innebär ett par tusen eller däromkring. Den lista som för närvarande finns tillgänglig på den femte upplagans avdelning av hemsidan sammanställer de ord som lades till under 2024, vilket (om undertecknad har räknat rätt) var 565 ord; på annat ställe står att ca 200 ord om året har tillfogats lemmalistan, samtidigt som antalet ord som strukits är ”meget begrænset”. Den fjärde upplagan av ordboken innehöll ca 64 000 uppslagsord. En utökad lemmalista är förstås glädjande och till nytta för användarna, inte minst eftersom det också är något som tidigare uttryckligen efterfrågats (se Tarp 2013, Theilgaard 2013 och Trap-Jensen 2013).

Ordbokens lemmalista är avsedd att täcka det moderna danska riks-språkets allmänna ordförråd, vilket bl.a. innebär att exklusivt fackspråkliga ord, ord som präglas av slang samt föråldrade ord i regel inte finns representerade. RO är en normerande ordbok i fråga om rättsskrivning (stavning och böjning), men lemmaurvalet i sig ska inte betraktas som normativt. I den beskrivning av redaktionens principer för urval som finns tillgänglig på hemsidan understryks det faktum att om ett ord saknas i ordboken innebär det inte ”at man ikke kan eller bør bruge dem, eller at Dansk Sprognævn mener at sådanne ord er mindre gode ord”¹.

I den femte upplagan har ett stort antal ord av olika slag adderats. I listorna över nya uppslagsord (presenterade dels alltså i femte uppla-

1 <https://ro.dsn.dk/hvilke-ord-er-med-i-retskrivningsordbogen/>

gans avdelning av hemsidan, dels även i den fjärde upplagans) återfinns i hög utsträckning sammansatta ord (*butiksindehaver, cellebiologi, rådata*), engelska lånord och översättningslån (*afterparty, basic, livestream*), ord som betecknar internationellt inspirerad mat och dryck (*kombucha, masala, rawfood*) samt förkortningar (*AI, BNI, EM*); mönstret känns igen från flera andra ordböcker över samtidsspråk eller nyord.

Men mest uppmärksamhet har utan tvivel den grupp av ord fått som är ett resultat från redaktionens arbete med könsstereotyper och jämställdhetsperspektiv, bl.a. genom införandet av ord med ändelsen *kvinde* som pendang till beteckningar på *-mand* (*ankerkvinde, bedekvinde* osv.), ett arbete som Sprognævnet själv har presenterat och beskrivit i olika sammanhang (jfr Kirchmeier 2021, Rathje & Isen 2024, Heidemann Andersen 2025). Detta arbete blev en riksnyhet och fick stor spridning bl.a. efter en artikel i *Politiken*² och ett debattinlägg i *Berlingske*³ under 2023. En viktig anledning till uppståndelsen var sannolikt den inte helt rättvisande underrubrik som artikeln i *Politiken* var försedd med: "Ny ordbog renser ud i kønnede ord". I själva verket har arbetet inte gått ut på att stryka manligt kodade ord ur lemmalistan, utan att "at indføre opslagsord på *-kvinde* (eller *-mand*, der dog kun er indført i *karriere-mand*) de steder hvor vores undersøgelser viser at det giver mening", vilket redaktionen kände sig tvungen att förtydliga (Heidemann Andersen 2024). En höna av en fjäder således, inte minst eftersom det totalt endast handlar om ett 20-tal ord ur denna grupp som har lagts till i ordboken. Men reaktionerna antyder att ämnet är känsligt i Danmark (gissningsvis på ett helt annat sätt än det vore i Sverige); i *Politikens* artikel uttrycker Heidemann Andersen, seniorforskare hos Dansk Sprognævn, att revideringen av en ordbok kan vara lite av ett minfält. RO-redaktionen är dock långt ifrån ensamma om att se över könsstereotypa ordboksbeskrivningar. I den nordiska lexikografiska kontexten har under det senare decenniet motsvarande arbete bedrivits på flera andra redaktioner, och könsrepresentationen i ordböckernas beskrivningar har studerats (se t.ex. Fjeld 2015, Sköldberg 2020, Ölander Aadland 2025). Ordbokens utveckling på detta område får alltså sägas ligga i tiden.

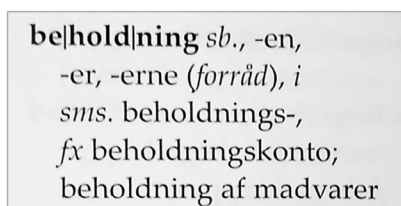
2 <https://politiken.dk/kultur/art9524077/Ny-ordbog-renser-ud-i-k%C3%B8nnede-ord>

3 <https://www.berlingske.dk/kommentatorer/henrik-dahl-angriber-dansk-sprogaevn-for-elitaer-aktivism-det-er-komplet-meningsloest>

Strukturella, funktionella och metaspråkliga novationer

Den vane läsare som slår upp en ordboksartikel i RO kommer att känna igen sig. De uppgifter om orden som ges är, förutom stavning och ord-
delningsangivelser (i form av lodstreck), ordklass, böjningsformer samt i
några fall betydelseupplysningar och exempel på sammansättningar och
uttryck eller konstruktioner som det aktuella ordet förekommer i. I figur
1 och 2 nedan illustreras en ordboksartikel som innehåller samtliga av
dessa informationskategorier (vilket alltså utgör undantag och inte regel)
både i den tryckta och digitala versionen av ordboken.

FIGUR 1. UPPSLAGSORDET *BEHOLDNING* I DEN TRYCKTA VERSIONEN AV RO

FIGUR 2. UPPSLAGSORDET *BEHOLDNING* I DEN DIGITALE VERSIONEN AV RO

I figur 2 illustreras den digitala versionens användargränssnitt, som får
betraktas som tämligen överskådligt och enkelt att förstå sig på för en
oinvigd användare. Samma gröna och blå färgnyanser som i pappers-
ordboken utnyttjas i den grafiska profilen, och färgmarkering används
inne i artiklarna för att tydligare skilja olika informationskategorier åt

(betydelseupplysning ges med blå markering, böjningsformer i grönt och uttryck/konstruktioner i rött). I figuren kan också noteras att genus genomgående presenteras för substantiv (i den tryckta ordboken är principen att endast ange genus för substantiv som sällan böjs i bestämd form singularis, vilket annars implicit indikerar genus).

Betydelsebeskrivning ges endast undantagsvis (i båda versionerna) och i synnerhet för att särskilja homografer och för att leda osäkra användare till rätt uppslagsord. Denna del av artiklarna har genomgående bearbetats i ordboken och ca 5 000 sådana beskrivningar har strukits eller kortats ned sedan förra upplagan. Anledningen uppges vara att ord som har hunnit etablerat sig i det centrala ordförrådet inte längre är i behov av förklaring, eller rättare sagt: användarna anses inte längre vara i behov av vägledningen. De korta förklaringar som finns är inte heller att uppfatta som regelrätta definitioner av orden – RO ska inte betraktas som en betydelseordbok. Argumenten för dessa ändringar är övertygande, men systematiken i uppdateringen är inte helt enkel att genomskåda för en utomstående; arbetet har t.ex. lett till att artiklar som *avokado* och *nachos* numera saknar betydelsebeskrivning, medan exempelvis *aubergine* och *taco* fortfarande har kvar sina. Det ska dock sägas att gränsen här mellan vilka ord som kräver en betydelseupplysning och vilka som inte gör det ofta inte är helt enkel att dra. Inkonsekvensen är också på det hela taget oproblematiske för en användare som slår upp ett ord i taget, och eftersom ordboken fortsatt är under utveckling finns alla möjligheter att jämna ut fler olikheter efterhand.

En mer kontroversiell metaspråklig nyhet i RO 5 är att stiletiketten *nedsättende* har tagits bort i ordboken. I den föregående upplagan påträffades denna etikett hos en rad uppslagsord, men bara ifall ordet hade en betydelsebeskrivning. Ord utan betydelseupplysning saknade redan tidigare denna etikett, och i konsekvensens namn har redaktionen alltså bestämt sig för att avstå helt och hållet. Så här motiveras tilltaget på hemsidan under rubriken ”Oversigt över indhold og ændringer”:

Årsagen til at nedsættende er fjernet som stilmarkør, er dels at det er vanskeligt at sige hvornår hvilke ord kan bruges nedsættende, dels at der i ordbogen er ord som ikke har en betydningsangivelse og dermed heller ikke har nogen stilmarkør. Stilmarkører kan nemlig kun

tilføjes ved ord der har en betydningsangivelse. Et ord som *perker*, der så at sige er født nedsættende, behøver ikke en betydningsangivelse fordi vi formoder at alle kender betydningen af dette ord. Dermed har ordet ikke haft den i øvrigt berettigede stilmarkør ”NEDSÆTTENDE”. I 5. udgave af *Retskrivningsordbogen* tager Sprognævnet altså ikke stilling til om et ord altid – eller blot i visse sammenhænge – bruges nedsættende, men lader som hovedregel den nedsættende betydning fremgå af betydningsangivelser eller eksempler.

Ur ett rent pragmatiskt lexikografiskt perspektiv går det att förstå beslutet: alla potentiellt nedsättande ord behandlas nu likadant, och förekomsten av en betydelsebeskrivning är ur användarnas synvinkel ett svagt argument för om etiketten ska finnas med eller inte. Ändå går beslutet att ifrågasätta. Inte minst blir det problematiskt eftersom RO är en uttalat normativ ordbok⁴ och eftersom andra stilmarkörer har behållits. I artikeln *florissant* exempelvis (se figur 3 nedan) anges bruklighets- och stilmarkören äldre, poetisk, vilket innebär att användaren kan få intrycket att stilvärde trots allt är en av de typer av upplysningar som ordboken konsekvent tillhandahåller och – i förlängningen, oavsett vilken redaktionens inställning är – att ord som *perker* eller *eskimo* således kan betraktas som neutrala ord som inte är i behov av stilmarkör.

FIGUR 3. BRUKLIGHETS- OCH STILMARKÖR HOS ADJEKTIVET *FLORISSANT*

Att ordet *bimbo*, som i RO 4 var försedd med etiketten *nedsættende*, numera endast har betydelseupplysningen ”dulle”, ett ord vars artikel i ordboken i sin tur helt saknar uppgifter om betydelse och stil, visar

⁴ jfr diskussionen i *LexicoNordica* 9 (2022, med temat *Språknormering i nordiske ordböcker*) om vad som oavsiktligt kan uppfattas som norm i både deskriptiva och normativa ordböcker.

också på att man ofta inte efterlever huvudregeln att låta den nedsättande betydelsen framgå på annat sätt än genom etiketter ofta inte efterlevs. Fortfarande är det ju så att merparten av uppslagsorden saknar betydelsebeskrivning, vilket i praktiken innebär att information om just nedsättande betydelse ofta är något som användaren måste söka efter mellan raderna. Ännu svårare blir det för den läsare som använder sig av den tryckta ordboken, där ordbokens principer i fråga om etiketten *nedsättande* inte nämns överhuvudtaget.

Mot bakgrund av vad som sagts ovan verkar det vara de rent pragmatiska orsakerna som har fått väga tyngst inför den här förändringen i ordboken, men önskvärt vore att istället gå i den motsatta riktningen: att tvärtom utöka upplysningarna om nedsättande bruk och stil i också sådana artiklar som tidigare saknade dem; att ord som *sigøjner*, *mulat* och *hore* nu lämnas okommenterade måste betraktas som anmärkningsvärt, inte minst i ljuset av man inom andra områden i ordboken strävar efter ökad jämställdhet och färre stereotyper (jfr diskussionen i avsnittet ovan). Ett sådant förslag är förstås betydligt enklare att uttala än att förverkliga, men i den samtida danska ordbokskontexten finns exempel på projekt där man gått till väga precis så, vilket torde indikera att det inte är en oöverstiglig uppgift: i utvecklingsarbetet med *Den Danske Begrebsordbog* (DDB) har bland annat på grund av ”både samfundets ændrede syn på kontroversielle ord i forlængelse af den øgede opmærksomhed på forholdet mellem sprog og magt” (se Nimb & Mikkelsen 2025: 121) etiketten *nedsættende* lagts till hos ett stort antal ord. Och även om det kan vara en svår uppgift (”vanskeligt”) för lexikograferna att bedöma vilka ord som ska förses med en sådan etikett, finns troligen ett begränsat antal ord som bör prioriteras.

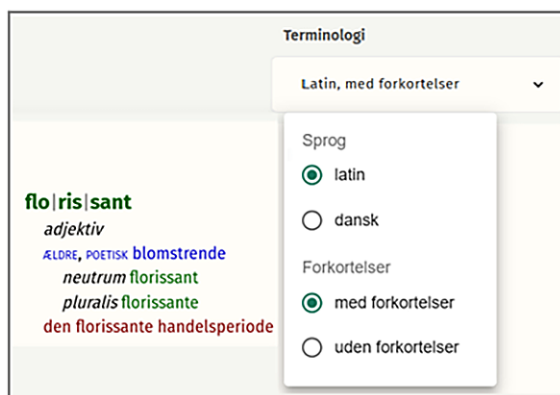
Ännu ett område med förbättringspotential, som ansluter sig till ordbokens normativa prägel, men har att göra med den digitala ordbokens sökfunktioner, gäller stavningshjälp. En primär uppgift för en rättskrivningsordbok är förstås att hjälpa användarna att stava orden rätt. Ett etablerat problem i ordböcker är emellertid att orden normalt ordnas och presenteras efter sina rättstavade uppslagsformer, och för att kunna hitta rätt behöver man som användare därför ofta redan från början ha kunskap om hur det ord man vill ha information om stavas, vilket blir något av ett moment 22.

Vissa metoder och hjälpmedel har dock utvecklats för att kompensera för detta tillkortakommande. I en tryckt ordbok är det t.ex. möjligt att manuellt gå igenom, spalt för spalt, samtliga uppslagsord inom det alfabetiska spann som man kan tänka sig att hitta ordet inom. Denna metod är dock både tids- och tålmodskrävande. Också i många digitala ordböcker finns möjligheten att manuellt beta av lemmalistan ord för ord, så även i RO (genom att endast skriva bokstaven *a* i sökrutan får man en lista över samtliga ord med denna initialbokstav). Men i det digitala formatet får denna metod betraktas som tämligen ointuitiv, och skärmens begränsade yta gör dessutom listan svår att överblicka. I RO:s digitala version får man hjälp vid sökning genom att träfflistan automatiskt uppdateras efter hand som fler tecken matas in i söksträngen. Den användare som exempelvis är osäker på om det ovan nämnda *florissant* ska ha dubbeltecknat *s* eller inte, får genom att skriva in det inledande *flor-* en lista med 17 träffar (och med inledande *floris-* endast 4), vilket underlättar identifieringen betydligt. Dessutom finns, som nämndes ovan, möjligheten att trunkera sökningen med jokertecken (*floris*ant* = 1 träff). Gott så – hjälp finns, och återkommande användare kommer säkert lära sig funktionen. Men ett vanligt sätt för användare att göra sökningar på ord är att helt enkelt skriva in den form i sökrutan som man tror att ordet har, trots att det i själva verket är felstavat (detta vittnar ofta analyser av de digitala ordböckernas loggfiler om, se t.ex. diskussionen om så kallade icke-träffar hos Bäckerud et al. 2019). Detta sätt att söka leder tyvärr inte till träff i RO. Vanliga felstavningar som *ærgelig* för *ængerlig* eller *orginal* för *original* genererar endast, utan vidare vägledning, svaret ”Der blev ikke fundet nogen resultater for din søgning”, vilket är olyckligt. I det här sammanhanget vore en så kallad ”mente du”-funktion som genererar förslag på stavningsmässigt närliggande ord välkommen, alternativt en funktion som automatiskt leder läsaren direkt till rätt artikel (eventuellt med uppgift om frekventa felstavningar av det aktuella ordet).⁵ När RO nu tagit steget mot att primärt vara en digital ordbok kan man som användare hoppas på att inte bara innehållet utan också funktionaliteten uppdateras och utvecklas successivt.

5 Jfr hur en sökning på *ærgelig* i Den Danske Ordbog (DDO) genererar en länk till uppslagsordet *ængerlig* som första förslag under rubriken ”Måske mente du:”, medan man i *Dansk-engelsk/engelsk-dansk ordbog* från ordbogen.com direkt hamnar i artikeln *ængerlig*.

Till sist i detta avsnitt riktas blicken återigen mot ordbokens metaspråk. För som den uppmärksamme läsaren möjligen har noterat skiljer sig presentationen av terminologin lite åt i figurerna 1–3 ovan. I den digitala versionen av RO är det nämligen numera möjligt att göra personliga inställningar och välja mellan termer i förkortad och utskriven form. I figur 4 illustreras denna funktion, som innebär att användarna om de önskar nu alltså slipper sådana kryptiska förkortningar som *sb* för *substantiv*, *utr* för *utrum*, *sms* för *sammensætning(er)* osv., vilka härstammar från de tryckta ordböckernas tradition och behovet att spara plats. Klart befriande i ögonen på undertecknad, och sannolikt för många andra användare.

FIGUR 4. INSTÄLLNINGAR FÖR UPPVISNING AV TERMINOLOGI

En ytterligare novation är att det går att välja mellan latinsk och dansk terminologi; ett uppfriskande grepp och något som är särskilt intressant ur ett svenskt perspektiv (svenska termer används nu i princip aldrig inom svensk språkvetenskap). Som lexikograf och forskare blir jag nyfiken på hur funktionen tas emot bland användarna, och det vore intressant att följa upp i en undersökning hur det faller ut i det praktiska bruket.

REGLERNA

Förutom ordboksdelen innehåller RO en tematiskt ordnad sammanställning i 62 paragrafer över gällande rättskrivningsregler. Där ges

upplysningar inom följande åtta huvudkategorier: bokstäver och tecken; dubbel- eller enkelteckning av konsonanter, versaler och gemener; orddelning vid radbrytning; vad som betraktas som ett eller flera ord; böjning; interpunktion samt stavning av typer av ord som endast i undantagsfall finns representerade i ordboken (proprier och interjektioner).

I RO 5 har ett antal förändringar och preciseringar av reglerna genomförts. Vid sidan av justeringar som har att göra med participändelser (aktuella i § 31–35) och att fler uppslagsord i ordboken har försetts med plural-*s* efter engelskt mönster (relevant för § 22) märks främst de följande. För det första har en justering gjorts i fråga adverbliellt *-t* för ord som slutar på *-(l)ig*. Den nya regeln kan sammanfattas med att det numera är obligatoriskt med *-t* för samtliga sättsadverbial och även för tidsadverbial, dock för denna senare grupp med undantag för orden *beständig*, *evig*, *föreløbig*, *idelig*, *nylig*, *samtidig* och *sluttelig*, för vilka *-t* är valfritt (*Begge versioner blev udgivet samtidig(t)*). Regelförändringen (på pränt i § 36–38) väntas bli lättare att efterfölja eftersom den är mer generell tillämpbar än sin föregångare.

Den andra stora förändringen har att göra med kommatering och är praktiskt sett inte en nyhet, utan snarare ett steg tillbaka mot tidigare gällande ordning. Det handlar inte heller om regeländring i egentlig mening, utan endast om att den uppmaning som fanns i den föregående upplagan om att undvika att sätta ut så kallat *startkomma* (dvs. komma framför bisats) nu har strukits. Ur (mitt egoistiska) grannspråksperspektiv var den tidigare uppmaningen uppskattad eftersom kommatering enligt den i högre utsträckning sammanföll med svenskans tydlighetskommatering (se t.ex. Institutet för språk och folkminnes frågelåda⁶). Men mot bakgrund av att Sprognævnet uttryckligen framhåller att det fortfarande är ”valgfrit om man vil sætte startkomma” (§ 45) och att ändringen i formuleringen är baserad på undersökningar som slagit fast att den tidigare uppmaningen aldrig fått ordentligt fäste i språkbruket – och dessutom att tidigare upplagors ställningstagande väckt viss debatt⁷

6 <https://frageladan.isof.se/faqs/30975>

7 Jfr t.ex. följande artikel i Kristelig Dagblad, publicerad 2023-06-01: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/kommakrigen-er-slut-sproгнаevnet-opgiver-anbefaling-af-nyt-komma#:~:text=Kommakrigen%20er%20slut:%20Sprogn%C3%A6vnet%20opgiver%20anbefaling%20af%20nyt%20komma%20%C3%A6vnet%20Kristoligt%20Dagblad.>

– så är den att uppfatta som naturlig, och förstås enkel att acceptera även för en svensk.

AVSLUTANDE KOMMENTARER

I det följande sammanfattas de övergripande intrycken och slutsatserna efter granskningen av den femte upplagan av Dansk Sprognævn's *Retskrivningsordbogen*, och några av synpunkterna utvecklas vidare.

Det första som ska slås fast är att RO 5 är en ordbok med klara tjänster. I och med publiceringen av denna upplaga har användarna nu tillgång till ett praktiskt och lättanvänt digitalt verktyg för att söka svar på sina ortografiska spörsmål. Den kontinuerligt växande lemmalistan innebär också att en redan betydelsefull ordbok kommer att bli än mer relevant.

Utvecklingen mot den digitala versionen som det primära mediet är logisk, och i mina ögon är vägen öppen för en ännu hårdare satsning på denna version av ordboken. Uttalanden i olika sammanhang från redaktionen som "[h]vis ordbogen på et tidspunkt bliver udelukkende digital"⁸ tyder också på att tidpunkten då det är dags att helt klippa banden med den tryckta ordboken närmar sig. Det går dock lätt att föreställa sig att det tämligen stora potentiella kundunderlaget – alla delar av den officiella förvaltningen osv. – innebär att det finns ekonomiska incitament att fortsätta försäljningen av pappersordboken ännu ett tag. Men vid en sådan satsning på den digitala versionen finns möjligheter att utöka sökhjälpen ytterligare, en funktion som bättre hanterar felstavade sökningar vore välkommen. Om man får önska kan också hemsidans struktur göras tydligare. Ett mer överskådligt menysystem vore exempelvis önskvärt och hade troligen avhjälpt ett nu lite rörigt intryck. Relevanta länkar och kringtexter kunde då, tydligt kategoriserade och rubricerade, presenteras på ett enda ställe. I nuvarande skick blandas olika vägledningsdokument med en av listorna över tillagda nya uppslagsord samt fördjupande texter och publikationer på flera olika ställen på hemsidan, och på ett sätt som gör det svårt att hitta den information man är ute efter. Ett samlat grepp om samtliga listor över de tillagda uppslagsorden vore exempelvis en god idé och säkert något som många

8 <https://ro.dsn.dk/hvilke-ord-er-med-i-retskrivningsordbogen/>

användare kan ha glädje av. Dessutom vore det uppskattat med tillgång till det förord som tillfogats den tryckta ordboken.

Ännu mer angeläget inför det fortsatta arbetet – och nu med blicken riktad mot ordbokens innehåll – vore att fundera ett varv till kring etiketten *nedsättende* som kunde bli aktuell att återinföra åtminstone för ett antal högprioriterade ord. Som nämnts ovan tror jag att värdet av ordbokens normativa hållning i övrigt inte ska förringas i relation till det intryck det ger hos användaren.

Men trots dessa invändningar har RO 5 på det hela taget visat sig vara en glädjande nyhet. Det samlade slutomdömet är att den innebär ett kärt återseende och samtidigt flera uppskattade nya bekantskaper – och den nya digitala kostymen gör framtiden spännande för ordbokens användare.

Pär Nilsson, huvudredaktör, fil. dr
Svenska Akademiens ordboksredaktion
par.nilsson@svenskaakademien.se

LITTERATUR

Ordböcker

DDB = S. Nimb, H. Lorentzen, L. Theilgaard & T. Troelsgård. 2014. *Den Danske Begrebsordbog*. København/Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.

DDO = *Den Danske Ordbog*. 2003–2005. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Gyldendal.

Duden = Kunkel-Razum, K. (red.). 2024. *Die deutsche Rechtschreibung: auf der Grundlage der aktuellen amtlichen Rechtschreibregeln. 29. Völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage*. Berlin: Dudenverlag.

Glahder, J. 1955. *Retskrivningsordbog* [med Retskrivningsvejledning af Erik Oxenvad]. København: Dansk Sprognævn.

Ordbogen.com. u.å. *Dansk-engelsk/engelsk-dansk ordbog* (hämtad oktober 2025).

RO = *Retskrivningsordbogen*. 2024. 5. udg. Udgivet af Dansk Sprognævn. www.ro.dsn.dk (hämtad oktober 2025).

SAOL = *Svenska Akademiens ordlista*. 2015. 14 uppl.

Annan litteratur

- Bäckerud, E., P. Nilsson & E. Sköldberg. 2020. Så används Svenska Akademiens ordböcker på nätet. Implicit och explicit feedback från användarna. C. Sandström et al. (red.), *Nordiska studier i lexikografi* 15. 91–101. Helsingfors.
- Fjeld, R.V. 2015. Om ordbokseksempler og stereotypisering av kjønn i noen nordiske ordbøker. C. Sandström, I. Cantell, E.-R. Grönros, P. Nuolijärvi & E. Sommar-dahl (red.), *Perspektiv på lexikografi, grammatik och språkpolitik i Norden*. 35–65. Institutet för de inhemska språken.
- Galberg Jacobsen, H. 1986. Danske retskrivningsordbøger. *Nyt fra Sprognævnet* 1986/3.
- Heidemann Andersen, M., J.N. Jensen & A.Å. Jervelund. 2014. Kommentar til Sven Tarp: Retskrivningsordbog på godt og ondt. *LexicoNordica* 21. 195–213.
- Heidemann Andersen, M. 2024. Finanskvinde, karrieremand og gerningsperson. *Nyt fra Sprognævnet* 2024/1.
- Heidemann Andersen, M. 2025. Könssstereotyper i Retskrivningsordbogen. Föredrag vid den 18. *Konference om Leksikografi i Norden*, 21–23 maj 2025.
- Kirchmeier, S. 2021. Ikke en kinapersons chance? Om sammensætninger med *-mand*, *-kvinde* og *-person*. I M. Heidemann Andersen & E.S. Jensen (red.), *Med fornøden agtelse. Festskrift til Jørgen Schack* (Dansk Sprognævns skrifter 52). 197–208. Bogense: Dansk Sprognævn.
- LexicoNordica* 9. 2002. *Språknormering i nordiske ordbøger*.
- Nimb, S. & A.A. Mikkelsen. 2025. Den Danske Begrebsordbog – opdatering, udvikling og tilgængeliggørelse. *LexicoNordica* 32. 107–129.
- Rathje, M. & L.E. Isen. 2024. 'Sangerinde', 'bedemand' og 'forperson'. Holdninger til kønnede endelser i dansk. *Nyt fra Sprognævnet* 2024/3.
- Retskrivningsloven – Lov om dansk retskrivning*. 1997. <https://dansklove.dk/retskrivningsloven> (hämtad oktober 2025).
- Rix Johannsen, O. 2025. Den digitale udgave af Retskrivningsordbogen. *Nyt fra Sprognævnet* 2025/1.
- Sköldberg, E. 2020. En mer inkluderande lexikografi – bort-om frågan om kvinnor och män. J.B. Johannessen & K. Hagen (red.), *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld*. *Oslo Studies in Language* 11(1). 7–30.
- Tarp, S. 2013. Retskrivningsordbog på godt og ondt. *LexicoNordica* 20. 185–200.
- Theilgaard, L. 2013. Anmeldelse. Retskrivningsordbogen, 4. udgave, 2012. *Danske Studier* 2013. 197–202.
- Trap-Jensen, L. 2013. Retskrivningsordbogen 2012 – en bedre ordbog? *Mål og Måle* 35(1). 9–16.

Ölander Aadland, E.J. 2025. Kjønnrepresentasjon og -fremstilling i Bokmålsordbokas brukseksempel. *LexicoNordica* 32. 197–219.